

SOSYAL BASKINLIK KURAMI (I)

Doç. Dr. Derya Hasta
Ankara Üniversitesi
DTCF Psikoloji Bölümü

❖ Sosyal Baskınlık Kuramı

- Sosyo-biyolojik bir kuramdır
- Gruplar arası hiyerarşi eğilimini ve bunun neden ve sonuçlarını kişilik psikolojisi, sosyal psikoloji ve sosyoloji alanlarından yararlanarak açıklamaya çalışmaktadır.
- “Sosyal baskınlık yönelimi” olarak tanımlanan bir eğilimin gruplar arası baskınlık ve eşitsizliğin belirleyicilerinden biri olduğunu ve bu yönelimin avcı-toplayıcı toplumlar dışında tüm toplum ve kültürlerde mevcut olduğunu öne sürmektedir. Dahası, bu eğilimin başka canlı türlerinde de mevcut olduğunu savunmaktadır.

❖ Sosyal Baskınlık Kuramı

- Kuramın Dayandığı Temel Gözlemler:
- Grup temelli sosyal hiyerarşiler
 - Baskılayan gruplar
 - Baskılanan gruplar
 - Pozitif sosyal değer
 - Negatif sosyal değer

❖ Sosyal Baskınlık Kuramı

- Kuramın Dayandığı Temel Gözlemler (devam):
- Birey temelli hiyerarşi
- Grup temelli hiyerarşi
- Statü birey ve grup temelli hiyerarşinin etkileşiminin sonucunda oluşur

❖ Sosyal Baskınlık Kuramı

- Kuramın Dayandığı Temel Gözlemler (devam):
- Grup temelli hiyerarşi 3 boyutlu yapıyla karakterize edilir:
 - Yaş sistemi
 - Toplumsal cinsiyete dayalı sistem
 - Gelişigüzel oluşturulmuş sistemler (sosyal inşaya dayalı sistemler)

❖ Sosyal Baskınlık Kuramı

- Kuramın Dayandığı Temel Gözlemler (devam):
- Grup temelli hiyerarşi 3 boyutlu yapısı (devam)
 - Söz konusu 3 sistemde de bir grup diğeri üzerinde politik veya ekonomik üstünlük ve baskınlığa sahiptir
 - baskın gruptan alt gruba yönelik en fazla şiddet, acımasızlık ve baskının olduğu sistem gelişigüzel oluşturulmuş sistemdir.

❖ Sosyal Baskınlık Kuramı

- Kuramın Dayandığı Temel Gözlemler (devam):
- Grup temelli hiyerarşi 3 boyutlu yapısı (devam)
 - İlk iki sistem tüm toplumlarda gözlenirken, gelişigüzel oluşturulmuş sistemler tarım öncesi toplumlarda pek rastlanmaz.
 - Bunun temel nedenlerinden biri, tarım ve tarım sonrası toplumlarda ekonomik fazlanın ya da mal birikiminin olmasıdır

❖ Sosyal Baskınlık Kuramı

- Kuramın Dayandığı Temel Gözlemler (devam):
 - Grup temelli hiyerarşi 3 boyutlu yapısı (devam)
 - Yaş ve toplumsal cinsiyete dayalı sistemlerdeki kadar olmasa da gelişigüzel oluşturulmuş sistemlerde de süreklilik ve istikrar son derece yaygındır
- Örneğin;
- Hindistandaki kast sistemi, 3 bin yıl
 - Amerikada beyazların siyahları baskılaması, yaklaşık 400 yıl

❖ Sosyal Baskınlık Kuramı

➤ Kuramın 3 Temel Varsayımı:

- 1) Yaş ve toplumsal cinsiyete dayalı sosyal hiyerarşiler hemen hemen tüm sosyal sistemlerde bulunurken, gelişmiş ve güzel oluşturulmuş sosyal hiyerarşiler değişmez bir şekilde sürdürülebilir ekonomik fazla verebilen sosyal sistemlerde ortaya çıkmaktadır
- 2) Gruplar arası çatışma ve baskılamamanın çoğu formu (ırkçılık, cinsiyetçilik, sınıfçılık, bölgecilik) insanın grup temelli sosyal hiyerarşi kurma eğiliminin farklı göstergeleri olarak görülebilir.

❖ Sosyal Baskınlık Kuramı

➤ Kuramın 3 Temel Varsayımı (devam):

- 3) Sosyal sistemler, grup temelli eşitsizlikleri üreten ve onların devamlılığını sağlayan *hiyerarşi artırıcı (HAR)* güçler ile grup temelli eşitlikleri üreten ve onların devamlılığını sağlayan *Hiyerarşi azaltıcı (HAZ)* güçlerin dengeleyici etkilerine tabidir.